

НЕБОЈША ПЕТРОВИЋ

Студентски центар
Нови Сад

УДК 398(=163.41):37.014(497.113)

Оригиналан научни рад

Примљен: 14.08.2019

Одобен: 29.08.2019

Страна: 165-174

ИСТОРИЈА СВЕТОСАВСКИХ ПРОСЛАВА У СРПСКИМ ШКОЛАМА НА ПРОСТОРУ ВОЈВОДИНЕ

Сажетак: Модерни школски систем код српског народа расејаног широм Балкана, утемељен је на подручју јужне Угарске, односно Војводине. Управо се на овом простору прилично рано појавила идеја, по узору на друге народе, да се за школског патрона узме Свети Сава. Војвођански учитељи су развијајући школски систем и међу својим саплеменицима јужно од Саве и Дунава, временом овај школски празник учврстили на целокупном српском етничком простору. Празник се несметано прослављао све до краја Другог светског рата, када је комунистичка идеологија повела огорчену борбу против религије, а посебно њеног присуства у световном животу народа. Аутор је у раду нарочиту пажњу посветио овом периоду, када је насилно прекинут двовековни континуитет прослављања Светог Саве у српским школама.

Кључне речи: Свети Сава, школство, религија, Војводина, Срби

Како међу научницима и уметницима, тако и у народу влада скоро неподељено уверење да је Свети Сава не само најзначајнији Немањић, него и највећа и најзначајнија историјска личност српског народа. Његова личност се толико дубоко урезала у свест нашега човека да је постала један од најважнијих стубова српског идентитета. Срби су овом хришћанском духовнику и свецу, додали и многобројне митолошке особине и на тај начин сачували словенску прошлост и помирили паганско наслеђе предака са религиозно-моралним учењем православља. Захваљујући мудрости, разумевања дубине укореењености словенске традиције и необичној љубави према народу, он за Србе није био ауторитативни, бескомпромисни мисионар, већ духовни препородитељ и благи, стрпљиви учитељ хришћанске вере. Због тога су га волели и веровали у његову светост, молили му се, привијали уз њега и као своје најмилије носили га у својим срцима.

Стога је временом „све што је најбоље и најсавршеније или је у природи једног предела лепше и необичније, довео је наш народ у везу са идеалом својим, Светим Савом. Нема краја, у коме какав крст, дрво, извор, пропланак,

пећина, друга каква необична белега или нешто ређе, боље или лепше не би носило име Светог Саве.“ (Димитријевић, 1926: 3) Тако да је православље највише због његове делатности прихваћено и касније у тешким тренуцима потчињености исламском освајачу, сматрано „српском вером“. У таквим околностима, Савин лик је превазишао оквире црквеног свеца и попримио обрису националног заштитника. Православље је прихваћено, али је, како каже Јустин Поповић, обучено у „српско рухо“. (Поповић, 1957: 205) Вероватно се и због тога култ Светог Саве за време турске владавине проширио не само међу православнима, већ и на муслимане и католике.

Самим тим, било је и очекивано да су Срби у тешким тренуцима ропства, подижући устанке, очекивали помоћ, управо од Светог Саве. Ширење оваквог мишљења добрим делом је заслужно и братство манастира Милешева. Чувено дело наше средњовековне књижевности, „Акатист светом Сави“, писано у овом манастиру од стране монаха и песника Лонгина, обилује изразима „отачаство“, „отачаствена црква“, „српски род“ и „српске земље“. (Самарџић, 1993:71) Када су крајем XVI века подигли устанак у Банату, српски устаници су носили на својим заставама лик Светог Саве. Вера у његове чудотворне моћи, као што смо рекли, ширила се и међу муслиманима, тако да нам о присутном страху Турака од хришћанског светитеља сведоче стихови једне народне песме у којима се каже, да ће: „овај ђаурски светитељ, све нас Турке у Шам прогонити.“ (Слијепчевић, 2002: 129)

Одмазда Синан-паше, када је спалио мошти Светог Саве на Врачару, није имало сврху да оснажи ислам и поколеба веру Срба у хришћанство, већ да угаси и најмањи подсетник некадашње независности, славе и величине српске средњовековне државе. Ово сећање се кроз култ Светог Саве обликовало у жељу за обновом. Оно је без сумње обнављало и некадашње самопоуздање, које је уливало храброст, спремност за борбу и веру у победу над мрским завојевачем. Срећом, гнусни чин Синан-паше није постигао ништа од очекиваног. Савин култ је већ у народу био дубоко укореван и Србима је спаљивање моштију представљао, не само још један доказ турске тираније, већ доказ сопственог значаја и велике вредности Савиног култа. Тако да је узлет српске самосвести и њен развој наредних векова ишао паралелно са јачањем и поштовањем тог култа.

Из ове симбиозе верског и световног карактера дела и личности светог Саве, временом се постепено издвајао његов просветитељски лик. Али не у оном старогрчком сократовском смислу, нарочито не у смислу француског просветитељства XVIII века, већ као што смо истакли, као учитеља хришћанског учења. Дакле, он није схоластик који преноси знања и вештине, него светитељ (у овом случају просветитељ) који Србе учи хришћанству. (Kolarić, 1995:110)

Пошто су манастири, између осталог, били центри писмености и учености, онда је и разумљиво што се овај процес сједињавања појмова светитељ и просветитељ развијао међу ђацима и калуђерима при манастирима. У тим ретким средиштима писмености, постепено се развијао обичај да се дан

смрти светог Саве обележи и као празник оних који теже ка учености и знању. На основу расположивих података, можемо закључити да се тај обичај развио међу војвођанским Србима, у фрушкогорским манастирима, пре свега, у манастиру Кувеждин. Из ове задужбине деспота Стевана Штиљановића, повећене оцу и сину, светом Симеону Мириточивом и Светом Сави, култ светог Саве ширио се међу ђацима и по осталим местима насељеним српским становништвом. Први пут је овај празник, као највећа школска свечаност, забележен 1735. године у Српско-латинској школи у Сремским Карловцима. Али, осим извештаја да је тај дан ученицима саветовано да га проведу молећи се светом Сави и да су писали радове њему посвећене 14. и 15. јануара (овај извештај се односи на 1755. годину) не можемо знати колико су прославе из XVIII имале одлика каснијих прослава у XIX и XX веку. Нарочито ако знамо да су ђаци припремали радове посвећене и другим свецима, на њихов дан. (Танеска, 1998: 6)

Заправо, тек је 1812. године овај светац први пут и званично проглашен патроном школе у Земуну. Наиме, те године су земунски Срби због недостатка средстава за запошљавање још једног учитеља, по угледу на грчку школску општину, основали сопствени Црквено-школски фонд. У осмој тачки правила овог Фонда налази се да „просветитељ Српски Сава, биће патрон наших школа.“ Осим тога, одређено је да ће се тада, у току школске прославе, указати нарочита захвалност дародавцима. Занимљиво је, да је идеја да Свети Сава буде патрон Фонда потекла од пароха Јефтимија Ивановића, који је био родом из Прњавора код манастира Кувеждина. (Танеска, 1998 :7)

Овде морамо обратити пажњу на једну важну историјску чињеницу која је у значајној мери допринела укључивању култа светог Саве у систем српских школа почетком XIX века. Срби су у Хабсбуршкој монархији још од средине XVIII имали прилично развијено основно школство. Међутим, пошто правих гимназија и учитељских школа није било, ђаци су морали похађати католичке и протестантске гимназије, што тада прилично материјално оснаженом и полетном српском грађанству није одговарало. Због страха од унијаћења и Српској православној цркви је постојеће стање било изразито непожељно. Тако да је захваљујући материјалним средствима грађанства и свесрдном подршком агилног митрополита Стратимировића основана 1791. године гимназија у Карловцима и нешто касније у Новом Саду. (Гавриловић, 2000: 36)

Али, уместо да заједничким снагама наставе да делују на „ползу“ народа, сукоб између грађанске интелигенције и духовне власти био је неизбежан. Док су први заснивали представу о образовању и школском систему на принципима рационализма и просветитељства, било је очекивано да се митрополит Стратимировић са конзервативним смером у даљем развоја школства супротстави либералним идејама. Овај став Цркве није се, као код већине других европских народа, заснивао само на религиозном конзервативизму, већ је представљао важан начин одбране православља од уније. Стратимировић је сматрао да се једино традиционалним начином везивањем школа за Цркву, може очувати славеносерпски језик и пружити отпор асимилацији српског народа. Ове различите визије довеле су до отвореног сукоба, када је инспектор

српских школа Урош Несторовић у намери да са модерном наставом српску интелигенцију укључи у савремена друштвене токове, повео кампању ослобађања школа од утицаја Српске православне цркве. Ипак, изгледа да је Несторовићу, односно држави, сметао претерано велики руски утицај који је неговала и ширила Црква. (Гавриловић, 2000: 36)

На основу горе реченог, можемо претпоставити да је ширење култа светог Саве у школском систему Срба Хабсбуршке монархије било повезано са овим сукобом и да је представљао неку врсту сатисфакције снажној Српској православној цркви. Тако да су српска интелигенција и богато грађанство своје активности на пољу образовања и културе потврђивали ширењем култа светог Саве. На пример, у Будимпешти је Матица српска од свог оснивања свечане састанке одржавала управо на овај дан. А од 1839, године на светог Саву одржавала је у Текелијануму и своје „годишње сбираније“. (Прелић, 1988: 121)

Углед који је Матица српска брзо стекла и њен огroman допринос у развијању културно- политичког живота и националног буђења, био је важан замајац за ширење и неговање Савиног култа у просветним и културним установама Срба у хабсбуршкој царевини. У том смислу, Срби из Угарске су овај обичај и идеју проширили и на остале крајеве са српским становништвом. О том утицају сведочи и чињеница да су они и касније средином XIX века били узор у начину прослављања светог Саве. О чему сведочи и текст у првом броју „Босанске виле“ из 1886. године у коме се позивају Срби у Босни да организује „светосавске беседе онако како чине прекосавски Срби“. (Прелић, 1988: 122)

Што се тиче ослобођене Србије, улога „пречанских Срба“ на развој образовања и културе био је пресудан. На пример, по службеном попису из 1836. године, у Србији је било 68 учитеља, од тога било је: 25 из Срема, 12 из Баната, 7 из Бачке, 3 из Славоније, 2 из Хрватске и 2 из других крајева аустријског царства и остало из Србије. Годину дана раније у Крагујевцу је отворена прва гимназија у Србији. Друга је убрзо отворена и у Београду, а 1938. године у Србији је омогућено и стицање највишег образовања када је у Крагујевцу отворена Велика школа или Лицеј. (Стојанчевић, 2000: 150,152) Не треба посебно наглашавати да су и у овим школама наставно особље потицало из „пречанских крајева“. Ректор Лицеја био је Атанасије Николић из Брестовца код Сомбора, који је убрзо по преузимању дужности упутио крајем 1839. године министарству просвете предлог да се Свети Сава званично одреди за патрона најважније просветне установе у земљи. Министарство, односно како је тада називано попечитељство је предлог упутило Совјету које га је и прихватило, али са допуном „да Свети Сава за све школе у отачеству нашем патрон буде“. (Милутиновић, 1996: 41)

Неколико недеља касније велелепна прослава одржана је у Крагујевцу и представљала је велики догађај како за град тако и за државу, јер је она постала узор за наредне године и остала школске центре у Србији. После свечане литургије у Старој цркви, ђаци основних школа, гимназије и Велике школе, заједно са учитељима и професорима организовали су велику литију којој су се уз свештенство придружили и бројни грађани. Мноштво људи је све до

зграде гимназије са барјацима у рукама непрекидно певала „тропар светитеља и патрона школског“ Светог Саве. Управо је у овој згради и одржана главна свечаност. Забележено је да се напољу пуцало из пушака и прангија док је свештенство вршило верске обреде, освештавало водицу и њом пошкропило све учионице. После верског обреда одржан је уметнички програм који су извели ђаци и професори. Наиме, пошто су ђаци отпевали и изрецитовали неколико песама, професори су одржали пригодне говоре у којима акценат није стављен на верском раду светог Саве, већ просветитељском доприносу за народ и нашу културу. Прослава је завршена свечаним ручком на којем је сечен колач, држане здравнице и певане обредне песме. До дубоко у ноћ Крагујевчани су се дивили изгледу школске зграде, јер је на сваком прозору горело по 12 свећа а на два прозора били су насликани Свети Сава и грб Србије. Овај за Крагујевчане несвакидашњи дан завршен је тако што су се окупљени грађани разишли кућама „са велегласним више пута повтореним „Ура“ (Милутиновић, 1996: 43,44)

Две деценије касније Срби из Угарске су светосавску прославу обогатили додатним садржајима које су убрзо, исто тако успешно, проширили на целокупно српство. Наиме, шездесетих година XIX века српска омладина и текелијумски ђаци у Будимпешти, отпочињу на овај празник држање беседа, што је био нови тип грађанских прослава, највероватније преузет од Чеха, које се састоје од свечане академије и бала. Прелић, 1988: 122) На тај начин, светосавска прослава је коначно уобличена и као таква наредних деценија пре свега, ђацима и њиховим наставницима, уносила у обично хладном и тмурном јануарском дану свечано и усхићено расположење. Управо овакав свечани сјај на Савиндан, остао је у неизбрисивом сећању и Новосађанину Јован Савковићу. Он се тридесетих година XX века сећао да се светосавска прослава није мењала од његовог школовања у гимназији четири деценије раније. И да су Новосађани, и поред тога што су радње морале нормално радити, дан проводили свечано и достојанствено. „Пре подне свечана архијерејска литургија у Саборној цркви, а после литургије прослава у гимназијској згради. После подне свечана седница у Матици српској у славу неког нашег знаменитог човека. Увече беседа, коју приређују ученици гимназијски са својим наставницима.“ (Савковић, 1935: 34)

Овакав начин прослављања светог Саве наставио се у Војводини и после уједињења са матицом Србијом. С тим што је свечаност подигнута на виши ниво, због чињенице да су за разлику од периода Аустроугарске монархије, занатлије, трговци и остали радници српске националности, овај дан прослављали, као и друге велике хришћанске празнике нерадно, код својих кућа.

Величанствене прославе светог Саве у школама прекинуо је Други светски рат и окупација. И поред тренутака трагичних страдања и очајања, Срби су наставили да прослављају своје верске празнике како у окупираним градовима тако и на ослобођеним територијама под четничком или партизанском контролом. Због победе КПЈ у рату и њеног суштински антирелигиозног опредељења, задржаћемо се нешто више на светосавским прославама на територијама по комунистичком контролом. Дакле, пошто је религију сматрала производом

класног друштва, која је пре свега, служила за манипулацију потчињене класе и на тај начин гушила позиве за збацивање јарма у који су упрегнути од стране бездушних капиталиста, комунистичка идеологија је религију сматрала опасним идеолошким непријатељем кога треба уништити. Стога је прва земља комунизма законом потврдила право на антирелигијску кампању и чак основала посебну комисију, чија је дужност била да надгледа постепену ликвидацију организоване верске делатности. (Гавриловић, 2014: 208) Међутим, показало се да демонизовање религије, затварање храмова, хапшење и ликвидирање свештеника не може тако брзо избрисати из свести народа хиљадугодишњи начин живота и дубоко укоревану веру у Христа. Када је на попису становништва 57% пописаних себе сматрало верницима, Стаљин је ублажио верске прогоне а свој бес због необављеног посла усмерио на партијске институције. (Gavrilović, 2010: 80) Да ће то бити тежак посао, показало се за време рата, када је уgroжена и уплашена власт Цркву на неки начин и рехабилитовала.

Имајући у виду Совјетско искуство и сличну посвећеност становништва вери у Југославији, КПЈ је веома пажљиво приступила том проблему. Тако да је Јосип Броз, после почетних грешака, на Другом заседању АВНОЈ-а одлучно демантовао болшевизацију земље, што би, између осталог, значило и уништење Цркве и искорењивање религије. Из тих разлога се водило рачуна да се на ослобођеној територији несметано прослављају верски празници, како међу цивилним становништвом тако и самим партизанским јединицама. Како нас обавештава Дедијер, прва прослава светог Саве у НОБ-у одржана је после повлачења партизанских снага из Ужица, у Новој Вароши 27. јануара 1942. године. Осим тога, према упутствима Просветног одбора АВНОЈ-а од децембра 1942. године за рад у основним и народним школама у наставни програм историје за трећи разред каже се да се о Сави Немањићу, учи као о учитељу и просветитељу. (Dedijer, 1981: 577,578)

Међутим, већ јануара 1945. године, када је победа комуниста била очигледна, могло се на основу директиве ЦККПЈ о начину прославе светог Саве у школама, назрети мишљење нових власти о месту и улози овог празника али и религије уопште у новом образовном систему. Наиме, повереништво АСНОС-а је проследило упутство у којем се истиче да треба одвојити школску прославу од верског обреда, који се за њу, као славу, везује. Црквени обред са сечењем колача, на којем, истина, могу присуствовати наставници, ученици и ученички родитељи који то желе, прославиће се у Цркви. Док се школска прослава одржава у школској згради са програмом који истиче просветитељски и културни аспект светог Саве. На крају, препоручено је да уметнички програм буде испуњен садржајима из народноослободилачке борбе. (Милићевић, 2007: 176) Када је исте године прослава светог Саве поред школа одржана први пут у историји и у просторијама Народне скупштине у присуству Јосипа Броза и великог броја званица, изгледало је да је нова власт и званично пригрлила најважнијег српског свеца као „првоборца српског културног уздизања“. (Политика, 28. јануар 1945.) Вјесник, тада орган Народног фронта Хрватске, отишао је и корак даље. У чланку објављеном 31. јануара 1945. године између осталог истакнуто је да „прослава празника светог Саве не припада само српском народу, већ и свим народима Југославије.“ (Dedijer, 1981: 578)

Можда се тада и размишљало да се светом Сави скине ореол свеца и да се захваљујући традицији која се развијала вековима, сада као Растко Немањић, искористи у пропагандне сврхе изградње новог социјалистичког друштва. Сасвим је могуће да би се у том смислу нешто и урадило, да КПЈ није одмах по преузимању војне, а самим тим и политичке контроле, покренула обрачун са црквама и религијским осећањима народа. Убрзо по доласку партизанских јединица у Војводини је ухапшен и стављен у кућни притвор бачки епископ Иринеј Тирић. Непријатељски однос према СПЦ у Војводини види се из безумног односа према разрушеним сремским манастирима и парохијским црквама. Оно што је преживело усташки пир, сада је услед поремећеног односа према националној и културној историји било на удару омладинских радних бригада. У манастиру Шишатовац конак је срушен због недостатка грађевинског материјала за градњу задружних свињаца. У неким селима из којих су протерани Немци, локални партијски активисти су донели одлуку да се поруше како немачке тако и српске православне цркве. (Петровић, 2017: 64)

Заправо је „нова религија“ која је проповедала бољу будућност захтевала брисање прошлости. Без сумње, мноштво оваквих примера нам указује не само на организовано уништавање споменика, који могу пробудити неприлична сећања, већ и на прихватање комунистичког позива за радикалним резом с прошлошћу код значајног дела становништва. У сваком случају, процењено је да је свако кокетирање са религијом или националном прошлошћу беспотребно и чак, штетно. Тако су занемариване и потпуно потиснуте значајне историјске личности, догађаји, традиција и национални митови. Критиковане су и наше епске песме, јер неумерено величају „некадашње тлачитеље“ српску средњовековну властелу. Чак су на вулгаран начин, истина нешто касније, критиковани од стране партијских функционера Војводине, вредни научни радови, попут „Душановог законика“ Николе Радојчића, јер су „писани из области, које интересује и којом се бави тај научни радник“. (Петровић, 2018: 21)

У таквим околностима ни светом Сави чији би се просветитељски, односно изразито световни значај истицао у односу на религиозни карактер његове личности, није налазило места у прављењу новог националног и пре свега, идеолошког идентитета. Практично, одмах после изненађујуће помпезно прослављене прве школске славе у ослобођеној држави, Свети Сава је изједначен са празницима који су неговали грађанско наслеђе и које је требало потиснути новим празницима, који ће величати тековине комунистичког друштвеног и државног поретка. Ипак, верски празници нису одмах законом санкционисани у складу са идеолошким и политичким опредељењем КПЈ. Напротив, Одељење за просвету ГНОО Војводине у обавештењу од 9. априла 1945. године, одредило је да се до доношења новог Закона, верски празници врше на основу Закона из 1929. године. Занимљиво је, да је овим Обавештењем посебно наглашено да „у дане ових празника наставници и ученици не морају бити на дужности. Уколико због празника у разреду буде одсутно више од половине ученика, предавање се неће одржати ни осталим ученицима.“ (Petrović, 2016: 303)

Дакле, пошто је остављена могућност школске наставе за време верског празника, властодршци су се надали да ће многобројним средствима убеђивања натерати родитеље да њихова деца и највеће празнике проведу, као никада до тада, у радној атмосфери. У том смислу је комплетан државни апарат ове празнике жигосао као „заостали празноверјем“ и пре свега, помоћу штампе подвргнуо неумереној критици. У исто време вођена је агресивна кампања промоције социјалистичких вредности оличених у поштовању и помпезном слављењу нових празника. Не разумевајући овако перфидну политичку стратегију, током лета 1945. године поједина повереништва тражила су од Министарског савета да питање празника реши доношењем једног законског акта. Министарски савет је у септембру одговорио да није време да се издаје нови закон, пошто нису још увек били регулисани односи између државе и појединих верских заједница. (Милићевић, 2007: 177)

Заправо, власт је сматрала да ће политичком кампањом, а по потреби и уз помоћ репресивног апарата, одвојити становништво од „религиозних предрасуда“ и утицати на његово идеолошко везивање за Партију и Јосипа Броза Тита. Доношење једног Закона било би, у светлу тадашњих спољнополитичких околности, изузетно лош тактички потез, који би опозицији, односно грађанским политичким странкама пред изборе за Народну скупштину дао значајан ветар у леђа. Међутим, после успеха на Новембарским изборима комунисти су се одлучили на отворенији и одлучнији напад на све идеолошке и политичке непријатеље. Тако је нови Устав од 31. јануара 1946. године, не само одузео Цркви друштвени и политички утицај већ је створио законске услове за додатне притиске. Устав је забранио ангажовање Цркве и вере у политичке сврхе. Само по себи, ово ограничење и није изгледало претерано ригорозно. Међутим, када су се као политичко деловање почели сматрати и јавна молепствија, сабори, организовање фискултурних акција и разне врсте забава за младе, био је отворен пут за несметано хапшење и малтретирање свештенства. (Петровић, 2017:65)

Затим је полако потискивана и верска настава из школа, тако што није било дозвољено да се одржава у школским објектима, већ само у црквеним, чији капацитети нису били ни приближно задовољавајући. (Слијепчевић, 2002: 170) У том циљу је војвођанско партијско руководство показало велику дозу лицемерја. Наиме, на територији АП Војводине била је дозвољена верска настава у школама, али за ту врсту наставе била је неопходна дозвола од „виших просветних власти“. Лако је закључити да се ова дозвола са тешком муком или уопште није добијала, јер већ 1949. године није било ни једног захтева и веронаука се те и наредне године није предавала у војвођанским школама. (Петровић, 2016: 307)

Иста судбина задесила је и школске верске празнике. Податке о прослави светог Саве за школску 1946-1947. годину су фрагментарни, али на основу информација из осталих крајева, можемо закључити да је прослава по школама била неупоредиво скромнија него прве године по ослобођењу. (Милутиновић, 1996:48) Изостали су и афирмативни чланци по новинама, као и присуство високих партијских и државних функционера. Као што смо рекли, на основу

одлуке из 1945. године ученицима је дозвољавано да тих дана не морају долазити у школу. Међутим, то се односило само на школску 1946-1947. годину, јер је већ 1948. године, за православне ученике број верских празника који су могли празновати смањен на један дан Божића и један дан крсне славе. (Милићевић, 2007:177)

Комунистима су требале непуне три године да угасе пламен светосавске прославе које су генерације Срба са поносом и пркосом неговали у школама широм Балкана. Прославе су остале у сећањима и ретким записима. Да нису заборављене показало је ново буђење националне свести почетком деведесетих година XX века, када су са некадашњим сјајем обасјали срца нових генерација српских ђака.

Литература:

Штампа:

1. Politika, 28. januar 1945.

Монографије и чланци:

1. Gavrilović, Darko(2010): Komunistički mitovi, Pravoslavna crkva u Sovjetskom Savezu i Jugoslaviji kao neprijatelj i prognanik komunizma, Mitovi epohe socijalizma, Centar za istoriju, demokratiju i pomirenje, Sremska Kamenica,
2. Gavrilović, Slavko(2000): Srbi u Habsburškoj monarhiji od kraja XVIII do sredine XIX veka, Istorija srpskog naroda, knj. V-2, Srpska književna zadruga, Beograd,
3. Gavrilović, Darko(2014): Mržnja ratovi i demoni hrišćanskog sveta, Službeni glasnik, Beograd,
4. Dedijer, Vladimir(1981): Novi prilozii za biografiju Josipa Broza Tita, II, Liburnija, Rijeka,
5. Dimitrijević, Sreva(1926): Sveti Sava u narodnom verovanju i predanju, Sveti Sava, Beograd,
6. Kolarić, Ivan(1995): Sveti Sava srpski-harizma i mit, Prosveta, Niš, 1995,
7. Milutinović, Milutin(1996): Sveti Sava- školska slava, Jefimija, Kragujevac
8. Milićević, Nataša(2007): Stvaranje nove tradicije-praznici i proslave, Tokovi istorije, br 4, Institut za noviju istoriju Srbije, Beograd,
9. Popović, Justin (1957): Filozofske urvine, Svečanik, Minhen,
10. Prelić, Mladen(1988): Obnova svetosavskih proslava kod Srba u Budimpešti, Glasnik Etnografskog instituta SANU, knj. XLVII, Beograd,
11. Petrović, Nebojša(2017): Progon SPC u Vojvodini posle Drugog svetskog rata, Spomenica-istorijskog arhiva „Srem“, Arhiv Srema, Sremska Mitrovica,
12. Petrović, Nebojša(2018): Kulturna politika u Vojvodini 1945-1955, Kultura politisa, Institut za evropske studije Beograd, Novi Sad,
13. Petrović, Nebojša(2016): Potiskivanje verskih praznika i veronauke kao vid borbe KPJ prema uticaju Crkve u Vojvodini, Viteška kultura br 5, Novi Sad
14. Samardžić, Radovan (1993): Srpska pravoslavna crkva u XVI i XVII veku, Istorija srpskog naroda, knj. III-2., Srpska književna zadruga, Beograd,
15. Slijepčević, Đoko(2002): Istorija srpske pravoslavne crkve, knj.I, Kultura, Beograd,

16. Savković, Jovan(1935): Proslava Svetog Save devedesetih godina u Novom Sadu, Novi Sad,
17. Stojančević, Vladimir(2000): Srpska nacionalna revolucija i obnova države od kraja XVIII do XIX veka, Istorija srpskog naroda, Srpska književna zadruga, Beograd,
18. Taneska, Ljiljana(1998): Sveti Sava u srpskim školama, Pedagoški muzej, Beograd.

HISTORY OF SAINT SAVA CELEBRATIONS IN SERBIAN SCHOOLS IN VOJVODINA

ИСТОРИЯ ПРАЗДНОВАНИЯ СВЯТОГО САВВЫ В СЕРБСКИХ ШКОЛАХ ВОЕВОДИНЫ

Резюме: Современная школьная система у сербов на Балканах, укрепились еще на территории Венгрии т.е. Воеводины. Именно на этой территории возникла идея празднования Святого Саввы в качестве школьного патрона. Учителя Воеводины развивали школьную систему тоже среди сербов к югу от Савы и Дуная. С того времени школьный праздник укрепился на всем сербском этническом пространстве. Праздник отмечался как школьная слава все до конца Второй мировой войны, когда коммунистическая идеология повела ожесточенную борьбу с религией и праздник был отменен решением власти. После падения коммунистического режима сербы заново начали прославлять Святого Савву как школьного патрона. Статья посвящена этому периоду когда было насильственно прервано двухвековое празднование Святого Саввы в сербских школах.

Ключевые слова: Святой Савва, обучение, религия, Воеводина, сербы